

„Гамлет“ у режисерській майстерні

Розмова з режисером Йосипом Гірняком

Львів, 25 вересня. „Український актор! Тепер ти відгратиш героїчне й нікчемне, радісне і стократ нещасне ество сучасної людини. Твій театр знайде кольори такі барвисті й мінливі.

Режисер Йосип Гірняк
Рис. Л. Мелік.

як дії наші, створить форми такі глибокі й пружні, як наша доба“.

Це слова В. Хмуриного з його етюдів про Йосипа Гірняка*, а насправді — це незмінні й постійно живі мрії самого режисера: — виховати ось такого великого українського актора.

— Та покищо — докиде Йосип Гірняк — хай наш ідеал перейде здорову школу європейської класики. Це його значно приблизить до бажаної мети.

В кімнаті ч. 38 першого поверху Львівського Оперного Театру гуторимо ось так у трьох: наш режисер-актор, один художник, що водночас на своєму блок-ноті списує дружний шарж з Гірняка і автор тих рядків, Художник — театроман і — знаєш, тож і падає їм на записки відомі режисерів і акторів: Курбас, Станіславський, Качалов, Вахтангов...

Кімнати з вистави „Гамлет“ пригадує мені, що на кількахвилинну балачу саме про неї зайшов я сьогодні до Й. Гірняка.

— І ось, маючи перед очима таку мету — виховати оцей ідеал українського актора — продовжує наш віничливий господар — запропонував я дирекції Львівського Оперного Театру ще весною 1942 року поставу кількох п'єс нашого й європейського класичного репертуару, між ними і Шекспірового

„Гамлета“. Так по „Камінію Господарі“ Лесі Українки і по „Самодурах“ та „Хитрий вдович“ Гольдоні — прийшла черга на „Гамлета“.

Робимо крок назад і питаємо, як взагалі виглядає справа з проектами постав „Гамлета“ на Україні. Довідаємося цікавих речей:

Як у київському театрі М. Садовського — оповідає реж. Гірняк — перед першою світовою війною провалився „Камінію Господар“, театральні кола прийшли до переконали, що актор ще не готовий, що він не дійшов ще до того мистецького рівня, щоб грати класичні п'єси. Але пізніше на зміну актору побутового театру прийшов актор „Молодого Театру“, а далі „Березоля“, і от в році 1932 „Березоля“ проектувала ставити „Гамлета“. Режисувати цю трагедію мав сам Курбас, а титулярну роль мав грати — Йосип Гірняк. Але березильці так захопились тоді п'єсами Миколи Куліша, що „Гамлета“ відклали (не відбулася ні одна проба). А п'єси Кулішевої „Максим Грассі“ був, як відомо, кінцеві і Курбаса, і „Березоля“, і Гірняк пішов на засади. В році 1936-м Й. Бортник, один з режисерів

„Гамлет“: Король Князів — Б. Паздрий
Дружний шарж Л. Мелік.

„Березоля“, в тоді керівник Дніпропетровського театру ім. Шевченка, довідався, що Й. Гірняк має вернутися з заслання і запропонував йому поставити „Гамлета“ в театрі „Гамлета“, який, що родю Гамлета грати Гірняк. Але Гірняк тоді не вернувся і Дніпропетровський театр не додержав обіцянки. Взагалі ж — справа постави „Гамлета“ в театрі України пісня 1917 року була ввесь час актуальною, але переважало акторів, що тоді відбувалися, і тодішні політичні обставини не дали зреалізуватися цим проектам.

Як довго — така думка довго, Гірняк — немає в нас нових таких сильних п'єс, як Миколи Куліша, ми повинні ставити ті ж п'єси європейського класичного репертуару. Ось і це один мотив, чому поставлено „Гамлета“.

Наша розмова переходить на тему українського перекладу „Гамлета“. Давніші українські переклади цієї Шекспірової трагедії викладає реж. Гірняк як перестарілі під мовним оглядом і неспівнічні, переклад Віктора Верса, що вийшов в Україні в 1941 р., вважає

надто сухим, хоч близьким оригіналу. Тому замовлено переклад в Михайла Рудницького, що знає англійську мову, перегляну літературу українську, володіє легкою віршом, а найважливіше: — Мих.

„Гамлет“: Канцлер Польоні — Іван Гірняк
Дружний шарж Л. Мелік.

Рудницький знає театр. Його переклад легкий для акторів і зрозумілий для глядача.

Рудницький пропонував мені — продовжує реж. Гірняк — що при перекладі скоротити відповідно оригінал, мовляв, наші мушкетери над текстом, якого режисер і так скоротить. Але робити це — я йому відрадію і ми збагатились новим гарним перекладом. Щодо купюрів Шекспірового твору —

— Це теж дуже цікаве, перебігає...

— Отож купюрували ми „Гамлета“ в трьох: Рудницький, Добро-

вольська, що знає класику, зокрема П слово та вірш, і я. Відповіді скорочення проходили, авшаві, ввесь час репетицій, а навіть перед самою виставою, з причин від мене незалежних, мусів я скреслити всю останню, таку героїчну, сцену з Фортінбрасом.

У квітні 1943 року почалась праця за столом з акторами над „Гамлетом“. Виставу задумували дати ще на закінчення останнього театрального сезону, але прийшлося відкласти на вересень. До кінця сезону сплановано три дії „Гамлета“, далі робота велась від другої половини серія.

Чим Ви руководились — питаю — обділяючи тих, а не інших, шкільні тити, а не інших, ролями і чому саме не берете участі у виставі, як актор, хоч п'єси Гольдоні Ви і режисували і в них грали?

— Роль в „Гамлеті“ розділював я за акторськими даними — каже режисер. — А щодо моєї участі в „Гамлеті“, як актора, то, бачте, „Гамлет“ переконав мене, що дуже важко бути в такому роздвоєнні між режисерством і акторством. Або одне або друге. Це два відмінні способи мислення. Моя натура ніколи не дозволила мені зреалізувати з акторства, а займатись режисерством мушу, бо мало в нас режисерів. Спочатку думався, що по якомусь часі піду, як актор, в „Гамлета“, але цього так не буде, бо режисерство вимагає стільки праці... ось у тебе треба підготувати нову п'єсу, ніколи мені на гру.

Прому реж. Гірняк про його режисерське кредо відносно „Гамлета“.

— Я ставив його реалістично — відповідає, — хоч певний серпак романтизму в ньому замітив. В сьогоднішній добі ми, очевидно, не можемо дозволити собі розмазувати всякі „дальшішери“ і то-

му я старався підкреслити в „Гамлеті“ вольовість і дієвість. Гамлет вправді паде, але що ж трагічно, обставини були сильніші за нього. Врешті хотілось мені, щоб ця трагедія прозвучала таким піднесеним словом, як це треба трагедії Шекспірової форми, де горизонті такі широкі, а пристрасті такі глибоко-погрібляючі.

— З художником — говорить далі режисер — прийшлося мені працювати не на місці (Гірняк перебуває постійно в Празі). Щодо музики, то вона в „Гамлеті“ являється кончею, мінимі і ярким компонентом, вона значно підносить настрій п'єси. Музика М. Лисенка, яку він свого часу написав до „Гамлета“ і переклад М. Стариченка, — це дуже цінний вклад в п'єсу і ми по музику використали (сцена Офелії, 4 дія). А те, що не з моєї вини не вдалося мені роздобути музики до інших сцен „Гамлета“, вважаю за великий мінус вистави.

— Але Ви, пане режисер, взагалімо задоволені з вистави? — ставлю останнє питання.

Реж. Гірняк усміхається. Розумію. Котрий бо ж правдивий мистець має відгук признатися, що його твір досконалий?

— Можу вас впевнити, каже на моїх відхидах реж. Гірняк, що остання вистава буде для нашого театру переломом. Утепер публіка ходить до нашого театру не з патріотизмом, але шукає в нас мистецтва, хоче бачити в нас добру п'єсу, добре поставлену і заграли. Наш театр ціле тепер новими шляхами до кращого розвитку.

Подаю. Надворі вересневе сонце. Думаю про ці нові шляхи розвитку українського театру, а вулиці пригадує мені, що мріємо про великий мистецький рід а часі, коли вся Європа говорить щораз голосніше свій монолог „бути чи не бути“.

Але, мистецтво, Ти — безсмертний!

(бм)

*) В. Хмурий — Йосип Гірняк, етюд. Вид. „Рух“, Харків, 1931.

На крилах

Львів, 25 вересня.

Без перерви гуде наша трихмоторова машина. Однозначно, рівномірно і кудно. Це серце літака; потрійне серце. Вже кілька годин прислухаюся я цьому „биттю“ — хочу, чи не хочу. Воно заглушує мене, робить мене свідомим, а сопих бензини і лаку запаморочує мене дорешти. Але я не піддаюся і нові сильні враження мого першого лету виривають мене з цієї дрімливості; переманю немиле почуття в шлунок і в устах. Відай помагає мені також порада перепоясатися ремінем.

Який я щасливий, що можу летіти! Летіти понад землею і хмарами, Вітер бореться з нами; наш літак по потопає в хмарах, то вириває з них. Це не надто приємно, але я хочу бути златним для летунства і мені це вдається. Бистро стежу за всім; застанаваюся над тим, скільки праці потрібно, щоб зложити літак, а скільки праці потрібно, щоб його утримати готовим до лету. А чи все в порядку, провірюється, ось як!

Перед кожним летом, ставлять перед колами залізні кільця (балки), щоб підчас провірного бігу всіх моторів, часом не віткі літак, а щоб стоїв непогрібно на місці. Приймаючи його не потрібно. Чи ввробочий закн кудись собі пурхне, дивиться на свої інструменти, які вказують шкорті оборотів вітряка чи там крила? Ні! Чи потрібно йому знати тиснення олію, бензини і повітря чи кроєти? Також ні! І не треба йому знати, чи іскри, викликані магнетною машиною, доводять в вижній комірі його серця, як це в в шліндрах моторів до спалювання бензини — кроєти, а тим самим до творення, сили, якою летить. Йому все до тання потрібно дав Господь-Бог. За те людині дав Господь-Бог розум, а тим своїм розумом і можливість здійснити свої мрії.

Какали мені, що вітряк найскоріше обертається шкортію 1650—1800 оборотів на хвилину; вістря його можна наставляти так, щоб рідше або густіше перетинали повітря при обороті. „Мушу“ я побачив. Це вказівка у виді літака чи мухи, яка вказує на компас напрям нашого лету. Інші інструменти же більш складні і показують шкорті лету, нахил до землі, значить — чи летимо вниз чи вгору. Не трудно пізнати, до чого слугають.

А в новіших машинах ще більш складні автомати. Вони самі регулюють відносно до висоти лету, шкількості бензини, олію, повітря, хвилю, в якій іскра має перескочити, щоб заповнити в моторі суміш бензини з повітрям, наставляють вістря у вітряків і багато, багато іншого. Є і такі автомати, що самі керують літаком в деякому віддаленні від землі вибором напрямом, байдуже чи по дозрі горі чи доли. Віддалю однакова і примісьсько заведуть туди, куди нам потрібно летіти. Це немов казка.

Підо мною стелиться прекрасний килим: це — наш рідний край. Розрізняю ліси і діброви, пасовиська і поля в поясках, а ті пояс часто ще раз переділяю. Догадуюся, що це темно-зелене буде капуста, а це друге може барбарю, а там далі пшениця, жито, просо. Трохи буро-зелене, чи це не гречка? Одне поле посіяне „пашорками“, це люди в многобарвній одежі як хустках працюють на полі. А худоба? — Глянь на розсипану на дощці фасолу. Але все рухається і навіть стече в бік з перелеску! Це, певне, якийсь перелітаний бичок дає догам знати! А тим шось більше і менше, гнідої маси. Це певно кобила з дошатком. А як чудово ткнула цей килим річками, доріжками, річками, оброслими кущами та деревами і садок пізнати! Нераз по-

діражена ця мережа — сіть і видно голе небо за хмарами. Скоро догадаєшся, що це ставок чи озеро, в якому відеркаються хмари.

Літак схилив своє ліве крило, лачно мені, що скотини по крилах немов по похилій мокрій доріжці. Та де там! Минаємо майлан. Ми далі летимо! Не вертаємося домі? Та ні, знову схилимо крила, стративши вже доволі в висоті. Вуха заховають, немов водою. Мотори гудуть грубим тоном, летимо повільніше і нижче. Ось зачлимо димар, кілька-поверхов кам'яницю, далі телеграфні стовпи і житлові. Минули швидко і глибоко вже косями траву на майдані. Нараз відчувую перший немалий дотик землі, відтак чергові слабші. Ноги коїс дають; здається мені, що їдемо розбітими возом по гірській доріжці, далі немов по бруку, а відтак елегантич, немов по асфальтовій дорозі — рівно, спокійно і щораз повільніше. Стільмо перед гангатором, мотори щезають гудуть сильніше і кілька видмуків показують на прощання свої вогнілі язики. Тиша! Та ні, в ухах стріють шпиркуни своєю нечепинною музикою. До мене говорять, а нічого не розумію. Висідаю. Я знову на землі.

Юрчик Балага.

Захоронка СС. Службебниць на сцені

Жовтня, 25-го вересня.

Час до часу діти з захоронки СС, Службебниць у Жовтні дають діловий попис. Є це значаю якийсь концерт з нагоди якоїсь події, чи свята. Такою виставою на черзі була вистава — сценічна картина п. н. „Поворот са Лисафата“, що відбулася минулої неділі. Вистава пройшла з успіхом і зробила сильне враження на присутніх, що шість митини зали.

Вол Блавацький — Гамлет
Дружний шарж Л. Мелік.